

CENTRAL UNIVERSITY OF HARYANA

Fourth Semester Term End Examinations June-July 2023

Programme: M. A. Sanskrit

Session: 2022-23

Semester: IV

Max. Time: 3 Hours

Course Title: Prācyavañmayasya Viśiṣṭamadyayanam (2)

Max. Marks: 70

Course Code: SHSS SKT 1414 C 3104

निर्देशाः

१. प्रथम प्रश्ने सप्तविकल्पाः सन्ति। यथेच्छा केऽपि चत्वारः समाधेयाः। प्रति विकल्पः सार्धत्रयोऽङ्कात्मकोऽस्ति।

Instructions:

1. Question no. 1 has seven parts and students are required to answer any four. Each part carries three and half Marks.

२. २-५ प्रश्नेषु त्रयोविभागाः सन्ति, यथेच्छा द्वयोरेव उत्तरं लिखत। प्रतिविभागः सप्त-अङ्कात्मकोऽस्ति।

2. Question no. 2 to 5 have three parts and student are required to answer any two parts of each question. Each part carries seven marks.

आवश्यक-निर्देशः — सर्वे प्रश्नाः संस्कृतमाध्यमेनैव समाधेयाः।

Q 1.

(4X3.5=14)

- अग्निष्टोमयज्ञः
- पञ्चमहायज्ञाः
- साहित्यिक-प्राकृतम्
- नाट्यशास्त्र-विश्वकोशः
- खरोष्ठीलिपिः
- वाचस्पत्यम्
- धउलि-शिलालेखः

Q 2.

(2X7=14)

- अर्थशास्त्रे वर्णितं राजनीतिकचिन्तनं विवेचयत।
- भारतीयसंस्कृतेः रामायणस्य प्रभावं स्पष्टयत।
- महाभारतस्य उपजीव्यत्वं निरूप्यताम्।

Q3.

(2X7=14)

- संस्कृत-आङ्ग्ल शब्दकोशानि विवेचयत।
- वैदिककोशग्रन्थानां सामान्यं परिचयं ददातु।
- शब्दकल्पद्रुमः वैदिकानुक्रमकोशः च विवेचयत।

Q 4.

(2X7=14)

- भारतीयलेखनकलायाः विकासे ब्राह्मीलिपेः महत्त्वं विवेचयत।

b) प्राचीनभारतस्य प्रमुखलिपिनां सामान्यं परिचयं ददातु ।

c) प्रयागप्रशस्तेः महत्त्वं विवेचयत ।

Q 5.

(2X7=14)

a) प्राकृतभाषायाः स्वरूपं विशदयत ।

b) प्राकृतभाषायाः उद्भव-विकाससम्बन्धी मतानां समीक्षां कुरुत ।

c) प्राकृतभाषायाः साहित्यस्य विवेचनं ददातु ।

CENTRAL UNIVERSITY OF HARYANA

Term End Examinations June-July 2023

Programme: M.A. Sanskrit

Session: 2022-23

Semester: IV

Max. Time: 3 Hours

Course Title: व्याकरणदर्शनम् (२)

Max. Marks: 70

Course Code: SHSS SKT 14B 16 SE 3104

निर्देशाः

१. प्रथमप्रश्ने सप्तविकल्पाः सन्ति। यथेच्छा केऽपि चत्वारः समाधेयाः । प्रति विकल्पः सार्धत्रयोऽङ्कात्मकोऽस्ति।

Instructions:

1. Question no. 1 has seven parts and students are required to answer any four. Each part carries three and a half Marks.

२. २-५ प्रश्नेषु त्रयोविभागाः सन्ति, यथेच्छा द्वयोरेव उत्तरं लिखत । प्रतिविभागः सप्त-अङ्कात्मकोऽस्ति।

2. Questions no. 2 to 5 have three parts and students are required to answer any two parts of each question. Each part carries seven marks.

आवश्यक-निर्देशः – सर्वे प्रश्नाः संस्कृतमाध्यमेनैव समाधेयाः।

Q 1.

(4X3.5=14)

- हकारं पञ्चमैर्युक्तमन्तस्थाभिश्च संयुतम् ।
उरस्यं तं विजानीयात् कण्ठ्यमाहुरसंयुतम् ॥
- स्वरा विंशतिरेकश्च स्पर्शानां पञ्चविंशतिः।
यादयश्च स्मृता ह्यष्टौ चत्वारश्च यमाः स्मृताः ॥
- यादो नपुंसकम्
- इषुधिः स्त्री च
- परमलघुमन्जूषानुसारेण ध्वनिभेदान्निरूपयत ।
- परमलघुमन्जूषानुसारेण करणकारकं निरूपयत ।
- परमलघुमन्जूषानुसारेण षष्ठीविभक्तिं निरूपयत ।

Q 2.

(2X7=14)

- पाठकस्य गुणान् निरूपयत।
- पाणिनीयशिक्षानुसारेण वर्णोच्चारणस्थानानि निरूपयत।

c) वेदपुरुषस्य अङ्गानि निरूपयत।

Q3.

(2X7=14)

a) ईकारान्तश्च, त्रान्तः इत्येतयोः सूत्रयोः अर्थोदाहरणानि लिखत।

b) गुणवचनं च, कोपधः इत्येतयोः सूत्रयोः अर्थोदाहरणानि लिखत।

c) ब्रह्मन् पुन्सि च, इसुसन्तः इत्येतयोः सूत्रयोः अर्थोदाहरणानि लिखत।

Q4.

(2X7=14)

a) परमलघुमन्जूषानुसारेण स्फोटम् निरूपयत ।

b) स्फोटविषये नैयायिकानां मतं निरूपयत ।

c) परमलघुमन्जूषानुसारेण चतुर्विधां वाणीं निरूपयत ।

Q5.

(2X7=14)

a) परमलघुमन्जूषानुसारेण कर्मकारकं निरूपयत ।

b) परमलघुमन्जूषानुसारेण संप्रदानकारकं निरूपयत ।

c) परमलघुमन्जूषानुसारेण अधिकरणकारकं निरूपयत ।

CENTRAL UNIVERSITY OF HARYANA

Term End Examinations January 2023

Programme: M.A. Sanskrit

Session: 2022-23

Semester: III

Max. Time: 3 Hours

Course Title: Vyākaraṇa-paramparā - (1)

Max. Marks: 70

Course Code: SHSS SKT 13B 04 SE 3104

निर्देशाः

१. प्रथम प्रश्ने सप्तविकल्पाः सन्ति। यथेच्छा केऽपि चत्वारः समाधेयाः। प्रति विकल्पः सार्धत्रयोऽङ्कात्मकोऽस्ति।

Instructions:

1. Question no. 1 has seven parts and students are required to answer any four. Each part carries three and half Marks.

२. २-५ प्रश्नेषु त्रयोविभागाः सन्ति, यथेच्छा द्वयोरेव उत्तरं लिखत। प्रतिविभागः सप्त-अङ्कात्मकोऽस्ति।

2. Question no. 2 to 5 have three parts and student are required to answer any two parts of each question. Each part carries seven marks.

आवश्यक-निर्देशः – सर्वे प्रश्नाः संस्कृतमाध्यमेनैव समाधेयाः।

Q 1.

(4X3.5=14)

- वैयाकरणाचार्यः शाकटायनः ?
- 'अपृक्त एकाल्प्रत्ययः' इत्यस्य सूत्रस्य काशिकावृत्त्यानुसारेण विवेचनं कुरुत।
- काशिकावृत्त्यानुसारेण उदात्त-अनुदात्त-स्वरित संज्ञा विधायकं सूत्रं व्याख्यायताम्।
- काशिकावृत्त्यानुसारेण संयोगसंज्ञा का ?
- काशिकावृत्त्यानुसारेण गुणसंज्ञा का ?
- वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी।
- प्रकरणानुसारी ग्रन्थेषु काशिकावृत्तिः।

Q 2.

(2X7=14)

- पाणिनीपूर्वाचार्याणां व्याकरणपद्धतेः परम्परायाश्च सम्यक् विवेचनं कुरुत।
- संस्कृतव्याकरणपरम्परायां कात्यायनस्य योगदानं विलिख्यताम्।
- भारतीयव्याकरणपरम्परायां अष्टाध्यायीग्रन्थस्य वैशिष्ट्यं विमृष्यताम्।

Q3.

(2X7=14)

- 'तुल्यास्यप्रयत्नं सर्वर्णम्' इति सूत्रं काशिकावृत्त्यानुसारेण सोदाहरणं विवेचयत।

b) अष्टाध्याय्याः 'प्रगृह्यसंज्ञा' काशिकावृत्त्यानुसारेण सोदाहरणं विवेच्यताम् ।

c) अष्टाध्याय्याः सर्वनामसंज्ञाविधायकसूत्राणां काशिकावृत्त्यानुसारेण सोदाहरणं निरूप्यताम् ।

Q 4.

(2X7=14)

a) अष्टाध्याय्याः 'अर्थवदधातुरप्रत्ययः प्रातिपदिकम्' इति सूत्रं काशिकावृत्त्यानुसारेण सोदाहरणं विवेच्यताम् ।

b) 'प्रथमानिर्दिष्टं समास उपसर्जनम्' इति सूत्रं अष्टाध्याय्याः काशिकावृत्त्यानुसारं विवेच्यताम् ।

c) कर्मधारय संज्ञा विधायक सूत्रं अष्टाध्याय्याः काशिकावृत्त्यानुसारेण सोदाहरणं निरूप्यताम् ।

Q 5.

(2X7=14)

a) अष्टाध्याय्याः काशिकावृत्त्याः व्याकरणशास्त्रस्यविकासे योगदानं निरूप्यताम् ।

b) भारतीयव्याकरणपरम्परायां पाणिन्याः अष्टाध्याय्याः वैशिष्ट्यं समीक्ष्यताम् ।

c) संस्कृतवैयाकरणपरम्परायां काशिका-साहित्यं कौमुदी-साहित्यं च तुलनात्मकमनुशीलनम् प्रतिपाद्यताम् ।

CENTRAL UNIVERSITY OF HARYANA

Term End Examinations June-July 2023

Programme: M.A. Sanskrit

Session: 2022-23

Semester: IV

Max. Time: 3 Hours

Course Title: व्याकरण परम्परा (२)

Max. Marks: 70

Course Code: SHSS SKT 14B 15 SE 3104

निर्देशाः

१. प्रथमप्रश्ने सप्तविकल्पाः सन्ति। यथेच्छा केऽपि चत्वारः समाधेयाः । प्रति विकल्पः सार्धत्रयोऽङ्कात्मकोऽस्ति।

Instructions:

1. Question no. 1 has seven parts and students are required to answer any four. Each part carries three and a half Marks.

२. २-५ प्रश्नेषु त्रयोविभागाः सन्ति, यथेच्छा द्वयोरेव उत्तरं लिखत। प्रतिविभागः सप्त-अङ्कात्मकोऽस्ति।

2. Questions no. 2 to 5 have three parts and students are required to answer any two parts of each question. Each part carries seven marks.

आवश्यक-निर्देशः – सर्वे प्रश्नाः संस्कृतमाध्यमेनैव समाधेयाः।

Q 1.

(4X3.5=14)

- महाभाष्योपरि टिप्पणीं कुरु।
- व्याकरणशास्त्रे “वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी” इति ग्रन्थस्य उपयोगितां विवेचयतु।
- सन्ध्यक्षरेषु तपरकरणे को दोषः?
- “लृकारोपदेशो यदृच्छाशक्तिजानुकरणप्लुत्याद्यर्थः” इति वार्तिकं विवेचयतु।
- नागेशभट्टस्य मते क्रिया का?
- “असेरुन्” इति रूपस्य ससूत्ररूपसिद्धिं कुरु।
- “कुर्भश्च” इति सूत्रं सोदाहरणं व्याख्येयम्।

Q 2.

(2X7=14)

- भर्तृहरेः व्याकरणशास्त्रस्य प्रत्यवदानस्य परिचयं ददातु।
- नागेशभट्टस्य व्याकरणशास्त्रस्य प्रत्यवदानस्य परिचयं ददातु।

c) युधिष्ठिर-मीमांसकस्य व्याकरणशास्त्रस्य प्रत्यवदानस्य परिचयं ददातु।

Q3.

(2X7=14)

- a) हकारस्य द्विरूपदेशस्य कानि प्रयोजनानि?
- b) णकारस्य द्विरनुबन्धने महाभाष्यकारस्य मतं किम्?
- c) महाभाष्यकारस्य मते अयोगवाहानां कुत्र ग्रहणं करणीयम्।

Q 4.

(2X7=14)

- a) परमलघुमञ्जूषादृष्ट्या धात्वर्थं व्याख्येयम्।
- b) “फलं धात्वर्थो व्यापारः प्रत्ययार्थः” इति मीमांसकानां कथने को दोषः?
- c) नागेशभट्टानुसारेण क्रिया का?

Q 5.

(2X7=14)

- a) “दृसनिजनिचरिचटिभ्यो जुण्” इति सूत्रं सोदाहरणं व्याख्येयम्।
- b) “सलिकल्यनिमहिभडिभण्डिशण्डिपिण्डितुण्डिकुकिभूभ्य इलच्” इति सूत्रं सोदाहरणं व्याख्येयम्।
- c) “मन्दिवाशिमथिचतिचड्क्यड्किभ्य उरच्” इति सूत्रं सोदाहरणं व्याख्येयम्।

CENTRAL UNIVERSITY OF HARYANA

Fourth Semester Term End Examinations June-July 2023

Programme: M.A. Sanskrit

Session: 2022-23

Semester: IV

Max. Time: 3 Hours

Course Title: संस्कृतकवयः काव्यशास्त्रञ्च (२)

Max. Marks: 70

Course Code: SHSS SKT 1415 C 3104

निर्देशाः

१. प्रथमप्रश्ने सप्तविकल्पाः सन्ति। यथेच्छा केऽपि चत्वारः समाधेयाः । प्रति विकल्पः सार्धत्रयोऽङ्कात्मकोऽस्ति।

Instructions:

1. Question no. 1 has seven parts and students are required to answer any four. Each part carries three and a half Marks.

२. २-५ प्रश्नेषु त्रयोविभागाः सन्ति, यथेच्छा द्वयोरेव उत्तरं लिखत । प्रतिविभागः सप्त-अङ्कात्मकोऽस्ति।

2. Questions no. 2 to 5 have three parts and students are required to answer any two parts of each question. Each part carries seven marks.

आवश्यक-निर्देशः – सर्वे प्रश्नाः संस्कृतमाध्यमेनैव समाधेयाः।

Q 1.

(4X3.5=14)

- आनन्दवर्धनानुसारेण ध्वनेः लक्षणं व्याख्येयम्।
- शिखरिणी छन्दस्य लक्षणोदाहरणं लिखत।
- रूपक अलंकारस्य लक्षणोदाहरणं लिखत।
- अम्बिकादत्तव्यासयस्य सामान्यं परिचयं देयम्।
- श्रीधरभास्कर-वर्णेकरस्य कृतीनां सामान्यं परिचयं देयम्।
- लान्जाइनसः जीवनस्य सामान्यं परिचयं देयम्।
- आई. ए. रिचार्ड-महोदयस्य कृतीनां सामान्यं परिचयं देयम्।

Q 2.

(2X7=14)

- ध्वन्यालोकस्य प्रथमोद्योतस्य सारं विवेचयत।
- वाच्यव्यङ्ग्ययोः भेदं सोदाहरणं स्पष्टयत।

c) भक्तौ ध्वनेः अन्तर्भावे को दोषः?

Q3.

(2X7=14)

a) वंशस्थ-छन्दस्य निदर्शना-अलङ्कारस्य च लक्षणोदाहरणानि लिखत।

b) वसन्ततिलका-छन्दस्य अनुप्रास-अलङ्कारस्य च लक्षणोदाहरणानि लिखत।

c) इन्द्रवज्रा-छन्दस्य दृष्टान्त-अलङ्कारस्य च लक्षणोदाहरणानि लिखत।

Q4.

(2X7=14)

a) सत्यव्रत-शास्त्रेः जीवनस्य कृतीनाञ्च परिचयं ददातु।

b) पण्डिता-क्षमाराव-महोदयायाः जीवनस्य कृतीनाञ्च परिचयं ददातु।

c) राधावल्लभ-त्रिपाठेः जीवनस्य कृतीनाञ्च परिचयं ददातु।

Q5.

(2X7=14)

a) अरस्तू-महोदयस्य जीवनस्य कृतीनाञ्च परिचयं ददातु।

b) होरास्-महोदयस्य जीवनस्य कृतीनाञ्च परिचयं ददातु।

c) क्रोचे-महोदयस्य जीवनस्य कृतीनाञ्च परिचयं ददातु।

CENTRAL UNIVERSITY OF HARYANA

Fourth Semester Term End Examinations June-July 2023

Programme: M.A. Sanskrit

Session: 2022-23

Semester: IV

Max. Time: 3 Hours

Course Title: पद्यगद्यचम्पूसाहित्यम्

Max. Marks: 70

Course Code: SHSS SKT 14 C 17 SE 3104

निर्देशाः

१. प्रथमप्रश्ने सप्तविकल्पाः सन्ति। यथेच्छा केऽपि चत्वारः समाधेयाः । प्रति विकल्पः सार्धत्रयोऽङ्कात्मकोऽस्ति।

Instructions:

1. Question no. 1 has seven parts and students are required to answer any four. Each part carries three and a half Marks.

२. २-५ प्रश्नेषु त्रयोविभागाः सन्ति, यथेच्छा द्वयोरेव उत्तरं लिखत । प्रतिविभागः सप्त-अङ्कात्मकोऽस्ति।

2. Questions no. 2 to 5 have three parts and students are required to answer any two parts of each question. Each part carries seven marks.

आवश्यक-निर्देशः – सर्वे प्रश्नाः संस्कृतमाध्यमेनैव समाधेयाः।

Q 1.

(4X3.5=14)

a) बुद्धचरितस्य प्रथमसर्गस्य मुख्यछन्दं सोदाहरणं लिखत।

b) खात् प्रसूते चन्द्रमरीचिशुभ्रे द्वे वारिधारे शिशिरोष्णवीर्ये ।

शरीरसंस्पर्शसुखान्तराय निपेततुर्मूर्धनि तस्य सौम्ये ॥

इति श्लोकं व्याख्यायत।

c) कथा-आख्यायिकयोः को भेदः?

d) बाणभट्टस्य स्थितिकालं निर्देशयत।

e) दशकुमारचरितस्य विभाजनं प्रदर्शयत।

f) चम्पूकाव्यं किम् अस्ति?

g) नलचम्पूकाव्यस्य मङ्गलाचरणं लिखत।

Q 2. (2X7=14)

- a) "भगवत्प्रसूतिः" इति सर्गस्य सारं विवेचयत।
- b) अश्वघोषस्य परिचयं लिखत।
- c) बुद्धचरितस्य दार्शनिकमहत्त्वं किम्?

Q 3. (2X7=14)

- a) हर्षचरितस्य पञ्चमोच्छवासस्य समीक्षां कुरुत।
- b) बाणभट्टस्य जीवनस्य कृतीनाञ्च परिचयं ददातु।
- c) "बाणोच्छिष्टं जगत्सर्वम्" इति उक्तिं विवेचयत।

Q 4. (2X7=14)

- a) दशकुमारचरितस्य अष्टमोच्छवासस्य सारं विवेचयत।
- b) अन्तर्वर्मा-राज्ञः राजनीतिं विवेचयत।
- c) विश्रुतचरितानुसारेण दण्डिनो गद्यवैशिष्ट्यं विशदयत।

Q 5. (2X7=14)

- a) नलचम्पोः प्रथमोच्छवासस्य कथाशिल्पं विवेचयत।
- b) त्रिविक्रमभट्टस्य जीवनस्य कृतीनाञ्च परिचयं ददातु।
- c) काव्यशास्त्रे नलचम्पूकाव्यस्य वैशिष्ट्यं विवेचयत।

CENTRAL UNIVERSITY OF HARYANA

Term End Examinations June-July 2023

Programme: M.A. Sanskrit

Session: 2022-23

Semester: II

Max. Time: 3 Hours

Course Title: व्याकरण भाषाविज्ञानञ्च (२)

Max. Marks: 70

Course Code: SHSS SKT 1208 C 3104

निर्देशाः

१. प्रथमप्रश्ने सप्तविकल्पाः सन्ति। यथेच्छा केऽपि चत्वारः समाधेयाः । प्रति विकल्पः सार्धत्रयोऽङ्कात्मकोऽस्ति।

Instructions:

1. Question no. 1 has seven parts and students are required to answer any four. Each part carries three and a half Marks.

२. २-५ प्रश्नेषु त्रयोविभागाः सन्ति, यथेच्छा द्वयोरेव उत्तरं लिखत । प्रतिविभागः सप्त-अङ्कात्मकोऽस्ति।

2. Questions no. 2 to 5 have three parts and students are required to answer any two parts of each question. Each part carries seven marks.

आवश्यक-निर्देशः – सर्वे प्रश्नाः संस्कृतमाध्यमेनैव समाधेयाः।

Q 1.

(4X3.5=14)

- “जक्षतुः” इति पदस्य ससूत्ररूपसिद्धिं कुरुत ।
- “राजीयति” इति पदस्य ससूत्ररूपसिद्धिं कुरुत ।
- समासस्य भेदान् सविस्तरं विवेचयत ।
- “उत्सादिभ्योऽञ्” इति सूत्रस्य सोदाहरण-व्याख्यां कुरुत ।
- “कर्तुरीप्सिततमं कर्म” इति सूत्रं भट्टोजिदीक्षितानुसारेण विमृश्यत ।
- “आख्यातोपयोगे” इति सूत्रस्य सोदाहरण-व्याख्यां कुरुत ।
- ध्वनीनां वर्गीकरणं निरूपयत ।

Q 2. निम्न-सूत्रेषु द्वयोः व्याख्याम् उदाहरणस्य ससूत्ररूपसिद्धिं च कुरुत ।

(2X7=14)

- श्रसोरल्लोपः
- उदश्चरः सकर्मकात्
- अभिप्रत्यतिभ्यः क्षिपः

Q3. निम्न-सूत्रेषु द्वयोः व्याख्याम् उदाहरणस्य ससूत्ररूपसिद्धिं च कुरुत । (2X7=14)

a) नाव्ययीभावादतोऽम्त्वपञ्चम्याः

b) चार्थे द्वन्द्वः

c) दित्यदित्यादित्यपत्युत्तरपदाण्यः

Q 4. निम्न-सूत्रेषु द्वयोः व्याख्याम् उदाहरणस्य ससूत्ररूपसिद्धिं च कुरुत । (2X7=14)

a) प्रातिपदिकार्थलिङ्गपरिमाणवचनमात्रे प्रथमा

b) गतिबुद्धिप्रत्यवसानार्थशब्दकर्माकर्मकाणामणि कर्ता स णौ

c) नमःस्वस्तिस्वाहास्वधालम्बषड्योगाच्च

Q 5. (2X7=14)

a) वैदिकसंस्कृतलौकिकसंस्कृतयोः भेदं स्पष्टयत ।

b) अर्थपरिवर्तनस्य कारणानि व्याख्यायत ।

c) वाक्यविज्ञानं निरूपयत ।

CENTRAL UNIVERSITY OF HARYANA

Term End Examinations June-July 2023

Programme: M.A. Sanskrit

Session: 2022-23

Semester: II

Max. Time: 3 Hours

Course Title: भारतीयसंस्कृति: दर्शनं भाषाविज्ञानञ्च

Max. Marks: 70

Course Code: SHSS SKT 1201 GE 3104

निर्देश

१. प्रश्न संख्या 1 में सात भाग हैं और छात्रों को किन्हीं चार का उत्तर देना आवश्यक है। प्रत्येक भाग में साढ़े तीन अंक होते हैं।

Instructions:

1. Question no. 1 has seven parts and students are required to answer any four. Each part carries three and a half Marks.

२. प्रश्न संख्या 2 से 5 तक तीन भाग हैं और छात्रों को प्रत्येक प्रश्न के किन्हीं दो भागों का उत्तर देना है। प्रत्येक भाग में सात अंक होते हैं।

2. Questions no. 2 to 5 have three parts and students are required to answer any two parts of each question. Each part carries seven marks.

आवश्यक-निर्देश – सभी प्रश्नों के उत्तर संस्कृत/हिन्दी/आंग्लभाषा में लिखें।

Q 1.

(4X3.5=14)

a) वर्णानाम् उच्चारणस्थानानि विवेचयत ।

वर्णों के उच्चारणस्थानों का विवेचन करें ।

b) वर्णानाम् बाह्यप्रयत्नानि विमृश्यत ।

वर्णों के बाह्यप्रयत्नों पर चर्चा करें ।

c) अनुशासनोपनिषद् कुतः उद्धृता ?

अनुशासनोपनिषद् कहां से उद्धृत है ?

d) शिवसङ्कल्पसूक्तं कुतः उद्धृतम् ?

शिवसङ्कल्पसूक्त कहां से उद्धृत है ?

e) नीतिशतकस्य मङ्गलाचरणं निरूपयत ।

नीतिशतक के मङ्गलाचरण को निरूपित करें ।

f) "मनुष्यरूपेण मृगाश्चरन्ति" इति कस्मै उक्तम् ?
"मनुष्यरूपेण मृगाश्चरन्ति" यह किसके लिए कहा गया है?

g) निष्कामकर्मणः अवधारणां निरूपयत ।
निष्कामकर्म की अवधारणा को निरूपित करें ।

Q 2.

(2X7=14)

a) शिवसङ्कल्पसूक्तानुसारेण मनसः स्वरूपं विमृशयत ।
शिवसङ्कल्पसूक्त के अनुसार मन का स्वरूप बताइए ।

b) अनुशासनोपनिषदि गुरुपदेशस्य महत्त्वं निरूपयत ।
अनुशासनोपनिषद् में गुरु के उपदेश का महत्त्व निरूपित करें ।

c) अनुशासनोपनिषदः सारं विवेचयत ।
अनुशासनोपनिषद् का सार विवेचित करें ।

Q3.

(2X7=14)

a) नीतिशतके वर्णितानि लोकव्यवहारस्य विषयानि विवेचयत ।
नीतिशतक में वर्णित लोकव्यवहार के विषयों का विवेचन करें ।

b) वर्तमान-संदर्भे नीतिशतकस्य प्रासंगिकत्वं निरूपयत ।
वर्तमान-संदर्भ में नीतिशतक की प्रासंगिकता का निरूपण करें ।

c) नीतिशतके वर्णितं विद्यायाः महत्त्वं विमृशयत ।
नीतिशतक में वर्णित विद्या के महत्त्व को बताएं ।

Q 4.

(2X7=14)

a) भगवद्गीतायाः अनुसारं कर्मयोगं किम् ?
भगवद्गीता के अनुसार कर्मयोग क्या है ?

b) कर्मयोगस्य वर्तमान-प्रासंगिकत्वं निरूपयत ।
कर्मयोग की वर्तमान-प्रासंगिकता का निरूपण करें ।

c) कर्मयोगस्य विवेचनं कृत्वा ज्ञानकर्मयोः भेदं विमृश्यत ।

कर्मयोग का विवेचन करके ज्ञान और कर्म के भेद की चर्चा करें ।

Q 5.

(2X7=14)

a) भाषापरिवर्तनस्य कारणानि विमृश्यत ।

भाषापरिवर्तन के कारणों की चर्चा करें ।

b) भाषाविज्ञानस्य सामान्य-परिचयं विवेचयत ।

भाषाविज्ञान का सामान्य-परिचय विवेचित करें ।

c) अर्थपरिवर्तनस्य कारणानि निरूपयत ।

अर्थपरिवर्तन के कारणों का निरूपण करें ।

CENTRAL UNIVERSITY OF HARYANA

Term End Examinations June-July 2023

Programme: M.A. Sanskrit

Session: 2022-23

Semester: II

Max. Time: 3 Hours

Course Title: Bhāratīyadarśanam (2)

Max. Marks: 70

Course Code: SHSS SKT 1209 C 3104

निर्देशाः

१. प्रथम प्रश्ने सप्तविकल्पाः सन्ति। यथेच्छा केऽपि चत्वारः समाधेयाः। प्रति विकल्पः सार्धत्रयोऽङ्कात्मकोऽस्ति।

Instructions:

1. Question no. 1 has seven parts and students are required to answer any four. Each part carries three and half Marks.

२. २-५ प्रश्नेषु त्रयोविभागाः सन्ति, यथेच्छा द्वयोरेव उत्तरं लिखत। प्रतिविभागः सप्त-अङ्कात्मकोऽस्ति।

2. Question no. 2 to 5 have three parts and student are required to answer any two parts of each question. Each part carries seven marks.

आवश्यक-निर्देशः – सर्वे प्रश्नाः संस्कृतमाध्यमेनैव समाधेयाः।

Q 1.

(4X3.5=14)

- वेदान्तसारमते किं नाम नित्यं वस्तुः ?
- वेदान्तसारमते विवर्तो नाम किं विद्यते ?
- वेदान्तसारे 'अनुभववाक्यः' कः ?
- वेदान्तसारानुसारं विज्ञानमयं कोशम्।
- लौगाक्षिभास्करेण कृतं धर्मलक्षणं किं अस्ति ?
- अर्थसङ्ग्रहानुसारं वेदस्य पञ्चानां विधानां निरूप्यताम् ?
- पुरुषस्य निवर्तकं वाक्यं किं कथ्यते ?

Q 2.

(2X7=14)

- वेदान्तमतानुसारं अनुबन्धचतुष्टयस्य विवेचनं कुरुत।
- वेदान्तमतानुसारं पञ्चीकरणप्रक्रियायाः विवेचनं कुरुत।

c) वेदान्तमतानुसारं सूक्ष्मशरीरस्य अवयवानि विवेच्यताम् ।

Q3.

(2X7=14)

a) वेदान्तसारमनुसृत्य सविकल्पकसमाध्यवस्थां निरूपयत ।

b) वेदान्तमतानुसारं महावाक्यार्थं निरूपणम् ।

c) जीवनमुक्तस्य स्वरूपं विवेचयत ।

Q 4.

(2X7=14)

a) अर्थसङ्ग्रहमाधृत्य धर्म शब्दं विवेचयत ।

b) अर्थसंग्रहे 'भावना' का अस्ति ? विवेच्यताम् ।

c) विनियोगविधेः स्वरूपं निरूप्यताम् ।

Q 5.

(2X7=14)

a) अर्थसङ्ग्रहमाधृत्य नामधेयस्य स्वरूपं विवेचयत ।

b) अर्थसङ्ग्रहमाधृत्य मन्त्र-नामकं वेद-विभागं संक्षेपेण विवेचयत ।

c) लौगाक्षिभास्करमतानुसारं अर्थवादस्य स्वरूपं निरूप्यताम् ।

CENTRAL UNIVERSITY OF HARYANA

Term End Examinations June-July 2023

Programme: M.A. Sanskrit

Session: 2022-23

Semester: II

Max. Time: 3 Hours

Course Title: ब्राह्मण वेदाङ्गानि च

Max. Marks: 70

Course Code: SHSS SKT 1207 C 3104

निर्देशाः

१. प्रथमप्रश्ने सप्तविकल्पाः सन्ति। यथेच्छा केऽपि चत्वारः समाधेयाः । प्रति विकल्पः सार्धत्रयोऽङ्कात्मकोऽस्ति।

Instructions:

1. Question no. 1 has seven parts and students are required to answer any four. Each part carries three and a half Marks.

२. २-५ प्रश्नेषु त्रयोविभागाः सन्ति, यथेच्छा द्वयोरेव उत्तरं लिखत। प्रतिविभागः सप्त-अङ्कात्मकोऽस्ति।

2. Questions no. 2 to 5 have three parts and students are required to answer any two parts of each question. Each part carries seven marks.

आवश्यक-निर्देशः – सर्वे प्रश्नाः संस्कृतमाध्यमेनैव समाधेयाः।

Q 1.

(4X3.5=14)

- शुनःशेषाख्यानं कस्माद् ब्राह्मणाद् गृहीतं, तस्य सामान्यं परिचयं लिखत।
- निरुक्तानुसारं उपसर्गान्निरूपयत।
- “सत्त्वप्रधानानि नामानि” इति व्याख्यायत।
- अग्नि, अन्तरिक्ष इति शब्दयोः निर्वचनं कुरुत।
- जातवेदस्, समुद्र इति शब्दयोः निर्वचनं कुरुत।
- तुमर्थकान् प्रत्ययान् निरूपयत।
- वैदिकस्वरान् विवेचयत।

Q 2.

(2X7=14)

- नानाश्रान्ताय श्रीरस्तीति रोहित शुश्रुम।

पापो नृशद्वरो जन इन्द्र इच्चरतः सखा चरैवेति ॥ इति मन्त्रं सप्रसङ्गं व्याख्यायत।

- शुनःशेषाख्यानस्य सारं लिखत।

c) हरिश्चन्द्रस्य चारित्रिकविशेषता: निरूपयन्तु ।

Q3.

(2X7=14)

- a) षड्भावविकारान् निरूपयत ।
- b) यास्कानुसारेण पदचतुष्टयं विमर्शयत ।
- c) निरुक्तशास्त्रस्य प्रयोजनानि लिखत ।

Q 4.

(2X7=14)

- a) निर्वचनस्य सिद्धांतान् निरूपयत ।
- b) निरुक्तानुसारं मन्त्रप्रकारान् विवेचयतु ।
- c) यास्कानुसारेण निरुक्ताध्ययनस्य अधिकारिणः के ?

Q 5.

(2X7=14)

- a) वैदिकभाषायाः स्वरूपं निरूपयत ।
- b) पदपाठस्य नियमान् विवेचयत ।
- c) वैदिक-लौकिकभाषयोः भेदं व्याख्यायत ।

CENTRAL UNIVERSITY OF HARYANA

Second Semester Term End Examinations July 2023

Programme : M.Sc. Statistics

Session: 2022-23

Semester : Second

Max. Time: 3 Hours

Course Title : Time Series and Statistical Quality Control

Max. Marks: 70

Course Code : SBS ST 01 201 DCE 3104

Instructions:

1. Question no. 1 has seven parts and students need to answer any four. Each part carries three and half Marks.
2. Question no. 2 to 5 have three parts and student need to answer any two parts of each question. Each part carries seven marks.

Question No. 1.

(4x3.5=14)

- a. Define time series. Explain it with the help of suitable examples.
- b. Describe the mathematical models of a time series. How can an additive model be considered as a particular type of multiplicative model?
- c. Explain weak stationary and strong stationary.
- d. Explain acceptance quality level and process average fraction defectives in detail.
- e. What do you understand by trend in a time series? Give one example.
- f. Define statistical quality control.
- g. Distinguish between Producer's risk and Consumer's risk.

Note: Question number **Two to Five** have three sub parts and students need to answer **any two sub part** of each question. Each sub part carries **seven marks**.

Question No. 2

(2x7=14)

- a. In the Usual notations, prove that

$$\frac{1}{m} [m]y_0 = [y_0 + \frac{m^2 - 1}{24} \delta^2 y_0]$$

Where $\frac{1}{m} [m]$ stands for the simple average of m terms. Further show that

$$\frac{1}{m_1 m_2 \dots m_r} [m_1][m_2] \dots [m_r]y_0 = [y_0 + \frac{m_1^2 + m_2^2 + \dots + m_r^2 - r}{24} \delta^2 y_0]$$

Hence deduce Spincer's 21-point formula.

- b. What do you understand by seasonal fluctuation? Write the steps of link relative method.
- c. Explain the harmonic analysis to determine the cyclic components of the time series

Question No. 3

(2x7=14)

- a. Explain auto regression process and obtain the auto correlation function of an AR(2) process.
- b. Let $\varepsilon_t, \varepsilon_{t+1}, \dots$ and ξ be independent variables with zero mean and unit variance. Making $y_t = a\xi + \varepsilon_t, -\infty < t < \infty,$. Show that the process is stationary with correlation.
- c. Define moving average process and obtained correlogram of MA (1) Process.

Question No. 4

(2x7=14)

- a. What are modified control limits? Explain how they are derived. Why is it required to construct modified control limits?
- b. What are control charts for attributes? Derive control limits for controlling the number of defects when sample size is not fixed, giving clearly the statistical concept used.
- c. Explain in detail the criteria for detecting lack of control in mean and range charts.

Question No. 5

(2x7=14)

- a. Explain in detail the single sampling plan and obtain the expression for average total inspection and average sample number.
- b. What is an operating characteristic curve? Obtain its expression in double sampling plan.
- c. Explain the two procedures of variables sampling plans to control the process fraction defectives.

CENTRAL UNIVERSITY OF HARYANA

Term End Examinations, July 2023

Programme: M.Sc. Statistics
Semester: III
Course Title: Multivariate Analysis
Course Code: SBS ST 01 301 C 3104

Session: 2022-23
Max. Time: 3 Hours
Max. Marks: 70

Instructions:

1. Question no. 1 has seven sub parts and students need to answer any four. Each sub part carries three and half Marks.
2. Question no. 2 to 5 have three sub parts and students need to answer any two sub parts of each question. Each sub part carries seven marks.

Question No. 1. (4X3.5=14)

- a) If the variance-covariance matrix of p -component random vector \underline{X} is Σ , then obtain the variance-covariance matrix of the transformed vector $\underline{Y} = A\underline{X}$, where A is $p \times p$ matrix of constant elements.
- b) If \underline{X} follows $N_p(\underline{\mu}, \Sigma)$ distribution, then prove that $(\underline{X} - \underline{\mu})' \Sigma^{-1} (\underline{X} - \underline{\mu})$ follows a central chi-square distribution with p degree of freedom.
- c) If $A \sim W_p(n, \Sigma)$, then prove that $DAD' \sim W_p(n, D\Sigma D')$, where D is a $p \times p$ non-singular matrix of constant elements.
- d) Define Hotelling's T^2 -statistic and prove that it is invariant under a non-singular linear transformation.
- e) Define canonical correlation and canonical variates. Prove that canonical correlations are invariants under a non-singular linear transformation.
- f) Let $\underline{X} \sim N_3(\underline{0}, \Sigma)$, where $\Sigma = \begin{pmatrix} 1 & \rho & 0 \\ \rho & 1 & \rho \\ 0 & \rho & 1 \end{pmatrix}$ find ρ such that $X_1 + X_2 + X_3$ and $X_1 - X_2 - X_3$ are independent.
- g) Let \underline{X}_α ($\alpha = 1, 2, \dots, n$) be the random sample of size n from $N_p(\underline{\mu}, \Sigma)$, where Σ is known. Develop a suitable test for testing $H_0 : \underline{\mu} = \underline{\mu}_0$ where $\underline{\mu}_0$ is given vector.

Question No. 2. (2X7=14)

- a) Show that Wishart distribution is a generalization of the chi-square distribution.
- b) If the variance covariance matrix of p - variate normal random vector $\underline{X} = (X_1, X_2, \dots, X_p)'$ is diagonal matrix, then prove that components of \underline{X} are independently normally distributed random variables.
- c) If A_i ($i = 1, 2$) are distributed independently according to $W_p(\nu_i, \Sigma)$ respectively, then show that $A_1 + A_2 \sim W_p(\nu_1 + \nu_2, \Sigma)$.

Question No. 3.

(2X7=14)

- a) Given \underline{X} be distributed according to $N_3(0, I_3)$ and if $Y_1 = X_2 + X_3$, $Y_2 = 2X_3 - X_1$, and $Y_3 = X_2 - X_1$, then find the covariance matrix of \underline{Y} .
- b) What do you mean by generalized variance obtain the distribution of sample generalized variance.
- c) Let X_1 and X_2 are jointly distributed as normal with $E(X_i) = 0$ and $\text{Var.}(X_i) = 1$, for $i = 1, 2$. If the distribution of X_2 given X_1 is normal $N_1(0, 1 - \rho^2)$ with $|\rho| < 1$, find the covariance matrix of X_1 and X_2 .

Question No. 4.

(2X7=14)

- a) If \underline{X} (with p components) be distributed according to $N_p(\underline{\mu}, \Sigma)$, then prove that $\underline{Y} = C \underline{X}$ is distributed according to $N_p(C \underline{\mu}, C \Sigma C')$ for C nonsingular.
- b) Let $\underline{X}_\alpha \sim N_p(\underline{\mu}_\alpha, \Sigma_\alpha)$, $\alpha = 1, 2, \dots, n$. Let $\underline{Y} = a_1 \underline{X}_1 + \dots + a_n \underline{X}_n$, then show that

$$\underline{Y} \sim N_p \left(\sum_{\alpha} a_{\alpha} \underline{\mu}_{\alpha}, \sum_{\alpha} a_{\alpha}^2 \Sigma_{\alpha} \right), \text{ where } a_{\alpha}'\text{'s are scalar.}$$

- c) Derive the sampling distribution of sample correlation coefficient r on the basis of a random sample of size n from a bivariate normal distribution $N_2(\mu_1, \mu_2, \sigma_1^2, \sigma_2^2, \rho)$, if $\rho = 0$. Also find $E(r^k)$.

Question No. 5.

(2X7=14)

- a) Let $\underline{X} \sim N_p(\underline{\mu}, \Sigma)$. Show that $M_{\underline{X}-\underline{\mu}}(\underline{t}) = \exp\left(\frac{1}{2} \underline{t}' \Sigma \underline{t}\right)$, hence find the moment generating function of \underline{X} .
- b) Let \underline{X}_α ($\alpha = 1, 2, \dots, n$) be the random sample of size n from $N_p(\underline{\mu}_0, \Sigma)$, where $\underline{\mu}_0$ is a given vector. Derive the maximum likelihood estimator of Σ .
- c) Prove that multiple correlation is a particular case of canonical correlation.

CENTRAL UNIVERSITY OF HARYANA

Term End Examinations June-July 2023

Programme: M.A. Sanskrit

Session: 2022-23

Semester: II

Max. Time: 3 Hours

Course Title: Dharmaśāstram (2)

Max. Marks: 70

Course Code: SHSS SKT 1211 C 3104

निर्देशाः

१. प्रथम प्रश्ने सप्तविकल्पाः सन्ति। यथेच्छा केऽपि चत्वारः समाधेयाः। प्रति विकल्पः सार्धत्रयोऽङ्कात्मकोऽस्ति।

Instructions:

1. Question no. 1 has seven parts and students are required to answer any four. Each part carries three and half Marks.

२. २-५ प्रश्नेषु त्रयोविभागाः सन्ति, यथेच्छा द्वयोरेव उत्तरं लिखत। प्रतिविभागः सप्त-अङ्कात्मकोऽस्ति।

2. Question no. 2 to 5 have three parts and student are required to answer any two parts of each question. Each part carries seven marks.

आवश्यक-निर्देशः – सर्वे प्रश्नाः संस्कृतमाध्यमेनैव समाधेयाः।

Q 1.

(4X3.5=14)

- ‘अनेकबाहूदरवक्त्रनेत्रं पश्यामि त्वा सर्वतोऽनन्तरूपम्’ उक्तिरियं विवेचयत।
- श्रीमद्भगवद्गीतानुसारेण कः प्रियः भक्तः ?
- सत्यार्थप्रकाशस्य प्रथमसमुल्लासे किं वर्णितमस्ति ?
- सत्यार्थप्रकाशे यज्ञकुण्डस्य परिमाण विषये किं वर्णितमस्ति ?
- षोडशसंस्काराणां नामं लिखत।
- उपनयनसंस्कारस्य आयुविषयक विवरणं लिखत।
- वेदारम्भस्य तात्पर्यम्।

Q 2.

(2X7=14)

- गीतायां वर्णित-विराटस्वरूपस्य विवेचनं कुरुत।
- श्रीमद्भगवद्गीतानुसारेण विश्वरूपस्य दार्शनिक महत्त्वं विवेचयत।
- श्रीमद्भगवद्गीतायां वर्णितं भक्तियोगस्य ईश्वरलाभस्य साधनरूपेण महत्त्वं विवेचयत।

Q3.

(2X7=14)

- a) सत्यार्थप्रकाशस्य प्रथमसमुल्लासे वर्णितानां ईश्वरस्य विविधनामानामनुशीलनेन परमात्मनः स्वरूपं विवेच्यताम् ।
- b) विराट्, विश्व, प्राज्ञः, ईश्वरः, परमेश्वरः – एतेषां व्युत्पत्ति-निर्वचनपूर्वकं विवरणं ददातु ।
- c) ब्रह्मा, पितामहः, विश्वेश्वरः, पुरुषः, निर्गुण ईश्वरः - एतेषां व्युत्पत्ति-निर्वचनपूर्वकं विवरणं ददातु ।

Q 4.

(2X7=14)

- a) संस्कारविधेः सामान्यप्रकरणानुसारं यज्ञस्य सामान्यं स्वरूपं विवेचयत ।
- b) संस्कारविधेः सामान्यप्रकरणस्य महत्त्वं लिखत ।
- c) संस्कारविधेः सामान्यप्रकरणानुसारं ऋत्विगस्य स्वरूपं विवेचयत ।

Q 5.

(2X7=14)

- a) भारतीयजीवनपद्धतेः संस्काराणां महत्त्वं निरूपयत ।
- b) संस्कारविधेः वर्णितं उपनयनसंस्कारस्य वर्तमानं प्रासंगिकत्वं निरूपयत ।
- c) संस्कारविधेः वर्णितं वेदारम्भसंस्कारस्य स्वरूपं विवेचयत ।

CENTRAL UNIVERSITY OF HARYANA

Fourth Semester Term End Examinations June-July 2023

Programme: M.A. Sanskrit

Session: 2022-23

Semester: II

Max. Time: 3 Hours

Course Title: काव्यं काव्यशास्त्रञ्च

Max. Marks: 70

Course Code: SHSS SKT 1210 C 3104

निर्देशाः

१. प्रथमप्रश्ने सप्तविकल्पाः सन्ति। यथेच्छा केऽपि चत्वारः समाधेयाः । प्रति विकल्पः सार्धत्रयोऽङ्कात्मकोऽस्ति।

Instructions:

1. Question no. 1 has seven parts and students are required to answer any four. Each part carries three and a half Marks.

२. २-५ प्रश्नेषु त्रयोविभागाः सन्ति, यथेच्छा द्वयोरेव उत्तरं लिखत । प्रतिविभागः सप्त-अङ्कात्मकोऽस्ति।

2. Questions no. 2 to 5 have three parts and students are required to answer any two parts of each question. Each part carries seven marks.

आवश्यक-निर्देशः – सर्वे प्रश्नाः संस्कृतमाध्यमेनैव समाधेयाः।

Q 1.

(4X3.5=14)

- अकारणञ्च भवति दुष्प्रकृतेरन्वयः श्रुतं वा विन्यस्य इति सूक्तेः सप्रसंग-व्याख्यां कुरुत ।
- गङ्गेव वसुजनन्यपि तरङ्गबुद्बुदचञ्चला इत्यस्य सप्रसंग-व्याख्यां कुरुत ।
- वित्तेशानां न च खलु वयो यौवनादन्यदस्ति इत्यस्य सप्रसंग-व्याख्यां कुरुत ।
- कान्तोदन्तः सुहृदुपनतः संगमाद् किञ्चिद्दूनः इत्यस्य सप्रसंग-व्याख्यां कुरुत ।
- विश्वनाथानुसारं वाक्यस्वरूपं निरूपयत ।
- विश्वनाथानुसारं काव्यफलानि लिखत ।
- अभिधाशब्दशक्तिं निरूपयत ।

Q 2.

(2X7=14)

- बाणस्य परिचयं सविस्तरं लिखत ।
- गुरुपदेशस्य महत्त्वं निरूपयत ।
- लक्ष्म्याः स्वरूपं निरूपयत ।

Q3.

(2X7=14)

- a) उत्तरमेघस्य सारं लिखत ।
- b) कालिदासस्य परिचयं सविस्तरं लिखत ।
- c) मेघदूतानुसारं अलकापुर्याः वर्णनं कुरुत ।

Q 4.

(2X7=14)

- a) विश्वनाथानुसारेण मम्मटस्य काव्यलक्षणस्य खण्डनं कुरुत ।
- b) विश्वनाथस्य काव्यस्वरूपं निरूपयत ।
- c) अभिधाशक्तिं विस्तारेण निरूपयत ।

Q 5.

(2X7=14)

- a) व्यञ्जनाशक्तिं निरूपयत ।
- b) लक्षणायाः स्वरूपं निरूपयित्वा प्रयोजनलक्षणां रूढिलक्षणाञ्च व्याख्यायत ।
- c) शुद्धालक्षणां गौणीलक्षणाञ्च सोदाहरणं निरूपयत ।